

МІФИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ: ЯК ПЕДАГОГАМ ДАТИ СОБІ РАДУ В УМОВАХ ЗМІН

А Досліджено ставлення вчителів до реформи школи, їхній рівень усвідомлення необхідності змін в освіті; проаналізовано труднощі, що виникають у педагогів у процесі реалізації Концепції «Нова українська школа»; визначено джерела опору змінам та їхні форми, окреслено систему заходів, що підготує освітян до невизначеності, перетворить їх на експертів з управління змінами.

Ключові слова: Нова українська школа; зміни; управління змінами; міф; міфологічна реальність; важелі успіху

Актуальність проблеми. На тему Нової української школи (НУШ) нині написано багато статей, проведено численні конференції, семінари, тренінги, тривають обговорення, дискусії. Про неї говорять навіть ті, хто не має ніякого відношення до освіти. Завдяки засобам масової інформації ми поступово занурюємося в нову шкільну «міфологічну реальність», де всі діти щасливі, вчителі творчі, батьки задоволені, меблі яскраві й нові. Трансльовані зусиллям мультимедіа міфологічні образи впевнено входять до нашої культури, служать своєрідними орієнтирами у світі освітніх реформ. Разом з тим з'являються міфи й іншого змісту, що озвучують страхи, побоювання, переживання, очікування та надії споживачів освітніх послуг. Сюжети таких міфів зазвичай розгортаються навколо краху реформи, всездозволеності учнів, відсутності дисципліни в школі, падіння престижу вчительської професії, суцільного хаосу. Їхня поява є своєрідним способом адаптації до змін, переживанням нових процесів, намаганням вирішити злободенні проблеми сьогодення.

Будь-якому процесу змін, особливо на ранніх стадіях, притаманні невпевненість, стурбованість, страх перед незваним. Особливо це стосується освітніх реформ, де зміни торкаються не тільки методичної діяльності, структури, управління, а й культури – мислення, викладання, норм, цінностей, переконань.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Великий тлумачний словник сучасної української мови трактує поняття «міф» як стародавню народну оповідь про явища природи, історичні події тощо або фантастичні оповідання про богів, обожнених героїв, уявних істот; щось вигадане, неіснуюче, фантастичне [1, с. 680].

Мирослав Попович виділяє три функції, що притаманні міфу, а саме: а) міф розповідає про історичне походження даного встановленого порядку; б) допомагає створювати візію або норму соціальної поведінки та обґрунтовує право й етику; в) реалізує себе у ритуалах і служить безпосередньому психологічному єднанню людей у колективних діях [8, с. 58].

Дослідники пов'язують народження міфів із потребою пояснити невідомі чи незрозумілі предмети та явища, соціальне життя, внутрішній світ людини, її емоції, їм визначають роль регулятора поведінки в сфері буття, взаємодії, спілкування тощо. Появу міфів можна вважати закономір-

ним явищем у часи реформ, становлення нової парадигми, оскільки завдяки ним відбувається об'єднання людей, вироблення відповідної моделі поведінки, формуються нові зразки для наслідування. Репрезентуючи уявлення суспільства про систему освіти, міфи Нової української школи формують складну систему ідеалів, уявлень, стереотипів, оцінок, суджень, у такий спосіб поєднуючи минуле, сучасність і майбутнє.

Міфи супроводжують освітні реформи в різних країнах. Дослідження Андреаса Шлейхера руйнує низку міфів, що існують за кордоном і в Україні, застерігаючи нас від хибних стратегічних рішень. Серед них: залежність між кількістю учнів у класі і результатами навчання, що більше часу на навчання – то вища успішність, успіхи в навчанні залежать від успадкованого таланту, успішна освіта коштує дорого тощо [14].

У своїй уяві ми наділили нереальними характеристиками фінську школу. Арі Покка у книзі «Вищий клас. Шкільне управління по-фінськи» пише, що слухаючи деяких лекторів, іноді буває «важко впізнати в цих розповідях фінську школу, яка перетворилася в найпопулярніший бренд у міжнародній освітній політиці» [7].

Аналізуючи публікації, що стосуються впровадження Концепції «Нова українська школа», можна виділити два типи матеріалів – одні описують досягнення пілотних класів, демонструють картинки оновлених кімнат, шкільних фасадів, інтенсивної підготовки вчителів початкових класів до роботи в нових умовах, надихають на нові перемоги [6], інші спростовують численні здогадки про укрупнення шкіл і знищення села, неефективність профільної школи, скасування природничих спеціальностей тощо [3].

Теоретиків непокоїть рівень готовності суспільства усвідомити сенс нових пріоритетів і правил [11], вони мають сумніви щодо «здатності науковців пояснити практикам, у чому ідейна сила та перевага НУШ в її задумі», вагаються як перекодувати інформацію для педагогів, оскільки «громіздка теорія з численними посиланнями, тлумаченнями, диференціацією авторів та їхніх концепцій не тримається купи в голові сіяча «розумного, доброго, вічного» [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Звертаючись до проблеми міфів, що супроводжують освітні реформи, дослідники проблеми рідко

звертаються до природи міфів, їхнього сенсу в умовах змін, поза увагою залишається розгляд заходів, що мав би підготувати освітян до невизначеності, перетворивши їх на експертів з управління змінами.

Метою статті не є розвінчування міфів, якими щодня обростає НУШ, задача полягає у пошуку причин, що викликали появу недостовірної інформації. Спробуємо рекомендувати заходи, які були б корисними у процесі впровадження змін. Під змінами розуміємо процес проведення нововведень в організації [2, с. 313].

Викладення основного матеріалу. Зміни у системі освіти призвели до появи міфів, якими педагоги намагаються пояснити нові для них процеси. Численні здогадки, непідтверджені факти формують негативний образ школи, гальмують реалізацію Концепції «Нова українська школа».

Із метою вивчення ситуації та отримання достовірної інформації автором статті проведено опитування серед 186 педагогів Полтавської області – слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників на предмет розуміння сенсу реформ та усвідомлення необхідності змін. В опитуванні брали участь учителі початкових класів, учителі-предметники, заступники директорів з навчально-виховної роботи закладів загальної середньої освіти.

Дослідження показало, що до початку реформування системи освіти у 64 % педагогів не сформувалося розуміння необхідності змін. Респонденти зверталися до успішного минулого системи освіти, в якій самі були виховані, у них не склалося переконання, що чинні навчально-виховні процедури перестали спрацьовувати. Важливим фактором впливу на думку освітян країни став попередній негативний досвід реформування, який знищив віру в успіх подібних подій. Зміни без отримання спланованого результату, без доведення його до логічного кінця, посилили песимізм і розчарування у педагогів.

У реалізації НУШ частині педагогів бракує надійної системи інформування про сенс реформи, не вистачило достатньо детального тлумачення про основні нововведення та перспективи розвитку освіти. Низький рівень зацікавленості негативно вплинув на мотивацію педагогів, погіршив координацію спільних зусиль учасників освітнього процесу. На початок нового навчального року багатьом учителям перших класів не вистачало підтримки з боку адміністрації і колег.

Успіх змін залежить від реалістичного бачення задач усіма, хто стає на шлях реформ. Проте респондентам важко було сформулювати майбутнє, представити процес змін повністю, у взаємозв'язках, уникаючи фрагментарності. Марк Генсон стверджує, що здійснення змін потребує від багатьох об'єднання зусиль, ініціативності, готовності діяти. Для проведення кардинальних реформ потрібна підтримка хоча б п'ятої частини працівників. Якщо більшість не підтримує необхідності змін, то імпульс реформаторства рано чи пізно згасне й основна частина спланованого залишиться нереалізованою [2].

Невпевненість, відчуття неузгодженості дій призвели до появи міфів, найпоширенішим серед яких виявився про «падіння інтелектуального рівня нації, що є наслідком гейміфікації освіти, надання дитині права вибору». Серед респондентів зустрічалися такі, що переконували автора статті в тому, що в учнів сформується стала звичка писати твори на колінах, читати лежачи на килимку і гратися до випускного класу. Серед побоювань були озвучені такі: «діти не будуть читати», «учням буде важко адаптуватися в середній школі», «знизиться рівень знань учнів», «школа буде давати поверхневі знання» тощо. Даний міф є свідченням схильності окремої частини педагогів до консерватизму і відповідно до небажання щось знати про зміни. Щоб бути готовими до сприйняття концепції майбутнього, таким учителям потребується затратити як інтелектуальні, так і душевні зусилля, побороти сумніви, повірити в майбутнє.

Інший міф пов'язаний із дисципліною, правильніше – з її відсутністю у майбутньому: «вседозволеність для учнів і батьків», «слабка дисципліна на уроках», «надмірна розкутість дітей», «викривлене розуміння демократії». Появу цього міфу викликали не упередження щодо нововведень, а страх викрити слабкі місця своєї роботи. Панування авторитарної педагогіки в педагогічних колективах заважає переходу до педагогіки партнерства, встановлення нових основ для співпраці. Варто відзначити і той факт, що знання освітян про те, що дає якісні результати, а що не дає і чому, є обмеженими. Не вистачає ґрунтовних досліджень, літератури, що могла бути використана вчителями.

Спротив до змін на особистому рівні, коли зачіпаються власні інтереси, викликав появу міфу про те, що зміни в освіті значно збільшують обсяг роботи вчителя, додають йому обов'язків. Так, освітні зміни вимагають нових умінь, поведінки, переконань. Цим не можна керувати, як і не можна змусити людину змінитися, вона сама має повірити в себе, змінити мислення, розвивати свої вміння. У Нову українську школу мають вірити не лише в окремих урядових кабінетах. У НУШ повинні повірити також і на місцях – в областях, об'єднаних територіальних громадах [11].

Міф про те, що «започаткована реформа не перша і не остання», викликаний віком учителів – поколінням, яке виросло в епоху, коли зміни в освіті відбувалися доволі рідко, стабільність у програмах була нормою, а реформи часто стосувалися виключно форм. Майкл Фуллан переконаний, що у XXI столітті педагогам прийдеться забути про слово «стабільність» і приєднатися до когорти носіїв змін. Жити в умовах нестабільності – не тимчасовість, це – необхідна реальність [13, с. 79].

Серед учителів початкових класів міста Полтави найпоширенішим виявився міф про кількість навчальних центрів у класі. Міністерством освіти і науки було рекомендовано створити вісім осередків у початковій школі [5]. Проте площі класу, кількість дітей не завжди дозволяють реалізувати написане на папері в практику. У реальному

житті документ став підставою не тільки для дій із просторо-предметної організації класу, а й перевірок. Центри перераховувалися, перевірялися на наявність табличок двома мовами – українською та англійською. Відсутність критичного погляду на документ змусила прийняти його як керівництво до дії, як абсолютну норму.

Будь-яку зміну можуть чекати непередбачуваність, нестерпність невідомого, розпач. На шляху до впровадження змін велику підйомну силу мають такі важелі:

1. Позитивна психологія. Українська система освіти має ґрунтуватися на ідеях позитивної психології, що забезпечить оптимістичне ставлення педагогів, здобувачів освіти та їхніх батьків до майбутнього. Саме таким шляхом пішли фінські колеги. Автор книги «Фінська система навчання. Як організовані кращі школи в світі» Тімоті Уокер зазначає, фінські школи брали за основу позитивну психологію, що надає життєвої енергії дітям і педагогам, допомагає працювати з різними емоційними станами [12]. За дослідженнями Мартіна Селігмана, оптимістично налаштовані люди креативніші й продуктивніші [9], а переживання ними позитивних емоцій стимулює готовність надавати допомогу іншим, з емпатією ставитись до оточуючих. Такі люди виявляють гнучкість мислення, знаходять ширші можливості для вирішення власних проблем. Позитивне мислення розширює репертуар мисленевих процесів, дій, стимулює до пошуку нестандартних рішень у подоланні складних ситуацій.

2. Творча уява. Попередній досвід нереалізованих реформ посіяв у думках українців побоювання, що нова реформа, як і попередні нереалізовані, приречена на неуспіх. Творча уява дає нам можливість вийти за межі поточної реальності, а саме, ставити цілі, планувати, уявляти сценарій майбутнього. Ми не можемо жити тільки пам'яттю. Пам'ять є обмеженою, вона має свої рамки – стосується минулого. Уява є безмежною – вона має справу з теперішнім і майбутнім, з потенційною можливістю, баченням, цілями, з усім, що не існує зараз, але може з'явитися [4]. Творчий пошук веде до виникнення нових підходів, інновацій і, зрештою, змінює культуру мислення та культуру організації, що позитивно вплине на ефективність людей, які працюють, та процеси, що впроваджуються.

3. Кожен є носієм змін. Майкл Фуллан зазначає, що освітні зміни є надто важливими, щоб залишати їх тільки на експертів. Особисті думки і майстерність – найкращий важіль змін [13]. У XXI столітті лідер не може видавати «накази» – кращим варіантом є видавати опціональне меню. Ми всі вчимося незалежно від позиції, яку займаємо. Зміни та інновації спущені згори-вниз часто не «вигорали», адже ті, хто їх безпосередньо здійснював, не відчував у тому потреби. Тому інновація «вигорає» тоді, коли одночасно є запит «знизу» і дія «згори». Отам, на перетині, і твориться щось нове. Майкл Фуллан пише, що не діє ні централізація, ні децентралізація – діє рух назустріч із двох цих точок [13].

І найважливіше. Кожен є носієм змін. Зміни починаються зсередини. Про це ніколи не треба забувати і зупинятись. Маленькими кроками до великої мети.

4. Неперервне навчання. Навчання протягом усього життя – це постійне навчання й перенавчання в умовах, коли зовнішні обставини постійно змінюються [14, с. 32]. Якщо натискати цей важіль щодня, це підтримуватиме нас у формі. Кожний повинен брати на себе відповідальність за професійний розвиток, а не покладати її на інших (адміністрацію, тренера, міністерство). Людина повинна зробити своє навчання реальністю.

5. Ми не зможемо досягти успіху, якщо будемо нехтувати собою: своїм здоров'ям, розумом, емоційним і духовним життям. Кожна з цих життєво важливих частин нашого життя потребує постійного оновлення.

Корисним для освітян України є досвід реформ Фінляндії, який ґрунтується на кількох базових принципах, які б не завадило використати в Новій українській школі. До них відносяться – відчуття радості до того, що робиш; обов'язковий відпочинок учителів і дітей; взаємодопомога й обмін досвідом серед учителів; свобода вибору. Така атмосфера надихає, підтримує, спонукає показувати результати [12].

Висновки. Реальна трансформація потребує часу. Більшість людей у нашій країні через рік після запуску пілотних класів НУШ прагне побачити свідоцтва успіхів реформи, що триває. Не отримавши доказів успіху, дехто з них починає відходити від руху, а інколи й активно чинити опір змінам.

Великою загрозою для НУШ є передчасне святкування перемоги. Не природно нині звучить фраза: «Ми збудували НУШ». Видавати бажане за дійсність – значить припускатися серйозних помилок. Поки зміни не стали невід'ємною частиною педагогічної культури, доля реформи ще не вирішена. На це потрібен час, наприклад, фінам знадобилося 15 років, щоб відчути переваги нової системи освіти.

Зміни в педагогічному колі приживуться і вкоріняться тоді, коли стануть повсякденною звичкою, способом існування. До тих пір, поки новий стиль поведінки не стане загальноприйнятим, не перетвориться на норму, якої добровільно дотримуватимуться всі, він кожного разу буде деградувати, як тільки припиняється процес реформування. Нові умови не можуть бути забезпечені формальними лідерами, педагоги мають навчитися давати собі раду зі змінами та управляти ними.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з доп. та CD) / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1736 с.: іл.
2. Генсон Марк Е. Керування освітою та організаційна поведінка: пер. з англ. Харків: Проців; Львів: Літопис, 2002. 384 с.
3. Донська І. «Відпустки не буде» та ще 5 міфів про підвищення кваліфікації вчителів НУШ. URL: http://www.unicef.org/turkmenistan/cfs_teacher_manual_1.pdf Донська (дата звернення: 09.01.2019).
4. Кові С. 12 важелів успіху / пер. з англ. Романа Клочка. Львів: Вид-во Старого Лева, 2017. 208 с.

5. Наказ МОН від 23.03.2018 № 283 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи» URL: <https://imzo.gov.ua/2018/03/25/nakaz-mon-vid-23-03-2018-283-pro-zatverdzhennya-metodychnyh-rekomendatsij-schodo-orhanizatsiji-osvitnoho-prostoru-novoji-ukrajinskoji-shkoly/> (дата звернення: 09.01.2019).
6. Нова українська школа: основні міфи, в які не слід вірити батькам. URL: <https://znaj.ua/society/nova-ukrayinska-shkola-osnovni-mify-v-yaki-ne-slid-viryty-batkam> (дата звернення: 09.01.2019).
7. Покка А. Вищий клас. Шкільне управління по-фінськи / пер. з англ. О. М. Назарової. Харків: Ранок, 2017. 160 с.
8. Попович М. Міфологія в суспільній свідомості посткомуністичної України. *Дух і літера*. 1998. № 3–4. С. 57–68.
9. Салберг П. Фінські уроки 2.0: Чого може навчитися світ з освітніх змін у Фінляндії / пер. з англ. А. Р. Шиян. Харків: Ранок, 2017. 240 с.
10. Селигман М. Как научиться оптимизму. Измените взгляд на мир и свою жизнь. Москва: Альпина паблишер, 2014. 772 с.
11. Смольська Л. Справжні ліки замість підробки: «Інтегральне лідерство» для НУШ. URL: <http://education-ua.org/ua/component/content/article/12-articles/1265-spravzhni-liki-zamist-pidrobki-integralne-liderstvo-dlya-nush> (дата звернення: 09.01.2019).
12. Співаковський О. Не НУШ єдиною... Як нам побудувати справді сучасну українську школу. URL: <https://medianova.com.ua/ne-nush-yedinoyu-yak-nam-pobuduvati-spravdi-suchasnu-ukrayinsku-shkolu/> (дата звернення: 09.01.2019).
13. Уокер Т. Финская система обучения. Как устроены лучшие школы в мире. Москва: Альпина паблишер, 2018. 256 с.
14. Фуллан М. Сили змін. Вимірювання глибини освітніх реформ / пер. з англ. Г. Шиян, Р. Шиян. Львів: Літопис, 2000. 269 с.
15. Шлейхер А. Найкращий клас у світі: як створити освітню систему 21-го століття / пер. з англ. Ганна Лелів. Львів: Літопис, 2018. 296 с.

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 11.12.2018

Водолазская Т. В. Мифы Новой украинской школы: как педагогам справляться с изменениями.

А *Исследуется отношение учителей к реформе школы, их уровень понимания необходимости изменений в образовании; проанализированы трудности, которые возникают в процессе реализации Концепции «Новая украинская школа»; определены источники сопротивления изменениям и их формы, очерчено систему мероприятий, которая подготовит учителей к неопределённости, превратит их в экспертов по управлению изменениями.*

Ключевые слова: Новая украинская школа; изменения; управление изменениями; миф; мифологическая реальность; рычаги успеха

Vodolazska Tetiana. Myths of the New Ukrainian School: Some Tips for Educators to Choose Right Way under Conditions of Changes.

S *This paper is about analysis of the teachers' attitude towards school reform, their level of awareness of the need for changes in education; some difficulties, those arise in the process of implementation of the Concept «New Ukrainian School»; identifies sources and forms of teachers' resistance to changes. Author of the paper proposes some ways to prepare educators to work under conditions of uncertainty and help them to become experts on change management.*

Key words: New Ukrainian School; changes; change management; myth; mythological reality; levers of success